SURSE ALE IMAGINARULUI LINGVISTIC ÎN POEZIA LUI GEORGE COŞBUC: ABATERILE DE LA NORMELE MORFOSINTACTICE

Radu DRĂGULESCU, Associate Professor Ph.D.,
„Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: *Our work aims at analyzing the modalities of expressiveness through deviations from the grammatical rules as they transpire from the poetic work of G. Coşbuc. Although some researchers point to the poetic licenses, which they consider deviations from the common grammatical usage and rate them as undesirable because they cannot contribute to the enrichment and improvement of language, these intentional misconduct, however, have a dominant role in obtaining new expressive language carats. Thus, we emphasized the peculiarities of change of gender, number and case articulation of substantive changes (or common equity), demonstrative pronouns specific forms, the use of personal pronouns with dative possessive value, possessive adjectives, verbal changes, alternation of times and verbal modes, the voice, specific uses of sentences, interjections and adverbs etc. Effects of stylistic deviations obtained by morpho-syntactic rules are usually very expressive and should be considered as such, to build a complete and correct picture on the modalities of expression of an author. The values of morphemic nature belong to the paradigmatic plan and will be marked by dominant stylistic-semantic and the values syntactic nature of the syntagmatic.*

Keywords: *Coșbuc, linguistics, grammatical deviation from the norms, expressivity, linguistic imaginary, language as creative act*

Există o poezie a gramaticii?, se întreba Ştefan Munteanu[1]. Întrebarea ar presupune un răspuns pozitiv, dacă se admite că poezia, în primul rând, şi literatura, în general, este artă a limbajului, acesta nefiind un material anexat gândirii artistice şi utilizat de ea, ci însăşi substanţa purtătoare de semnificaţii a acestei gândiri. A coborî până la rădăcinile verbului prins în formele şi legăturile lui gramaticale nu este o îndeletnicire facultativă şi exterioară cercetării poetice, şi nici una nativă, ci dimpotrivă una necesară şi internă.
Pompiliu Dumitraşcu[2] atrăgea atenţia asupra *licenţelor poetice*, pe care le consideră *abateri de la uzul gramatical comun* şi le cataloga drept *nerecomandabile*, deoarece ele *nu pot contribui la îmbogăţirea şi perfecţionarea limbii*. Aceste *abateri intenţionate*, au însă un rol covârşitor în obţinerea de noi carate în

[1] Ştefan Munteanu, *Introducere în stilistica operei literare*, Timişoara, Editura de Vest, 1995, p. 270.
[2] Pompiliu Dumitraşcu, *Contribuţii la studiul limbii şi al stilului operei poetice a lui George Coşbuc*, în *Studii despre Coşbuc*, Cluj, 1966, p. 220.

BDD-A23290 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:08 UTC)

expresivitatea limbii. În mod paradoxal, o spune chiar autorul studiului când afirmă că atunci când întrebuinţarea formelor şi construcţiilor populare este făcută conştient, putem presupune că autorul militează pentru formele corecte. De pildă, când formele gramaticale regionale din vorbirea unui erou nu se întâlnesc în vorbirea scriitorului, am putea considera că, procedând prin contrast, scriitorul respectiv pledează pentru generalizarea formelor literare.
Printre procedeele stilistice specific coşbuciene se numără şi devierile de la normele gramaticale.
Astfel, în privinţa **substantivului**, întâlnim numeroase **schimbări de gen**:
s.n. > s.f.: *lacăt > lăcată*, cu schimbarea de accent aferentă *(Filozofii şi plugarii)*
s.f. > s.n.: *laviţă > laiţ (Dragoste învrăjbită), purpură > purpur (Nunta Zamfirei), frază > frazul (Atque nos), vraja > vrajul (Draga mamei)*
s.f. > s.n.: *câmpie > câmp*
s.n. > s.m.: *câmpuri > câmpi (Fulger)*
s.m. > s.n.: *sâni > sânuri (Crăiasa zânelor)*
Modificările în planul **categoriei numărului** nu sunt nici ele accidentale:
sg. *paş (Tulnic şi Lioara)*
pl. *brâne, frâne (Paşa Hassan), pulpi (Nunta Zamfirei), basmuri (Popasul ţiganilor), spaţiuri (Din adâncimi), palaturi (Fulger), mărgăritari (Cântece), căşi (Draga mamei), taberi (Fata craiului din cetini), hotară; groape (Blăstăm de mamă), furtune (Fata craiului din cetini), rane (Jertfele împăcării), pasuri; curcubaie; miorele; miori (Dragostea păcurărească), roate (Legenda rândunelei), sânuri (Crăiasa zânelor)*.
Pluralul *fragi* este în feminin: *Fragi i-am dat, ea mi-a zis: -„Na-le!" (Mânioasă).*
În cazul declinării substantivale, licenţele sunt mult mai numeroase, Coşbuc utilizând **antiptoza**:

Rada râde, le dă apă,
Toţi din pumnii ei să beie[3]
(Rada)

În vis, exilaţii pământului lor,
Văd Sudul, o ţară, şi ei un popor.
(Popasul ţiganilor)

Şi-n codri ei lăsat-au, de-ar fi vreo mişelie,

[3]Scriban notează conjunctivul „să beie" drept o particularitate regională specifică ariei nordice: **beáŭ** (vest) și **béŭ** (est), **beút** (Ban. Olt. Trans.) și *băút, a bea* v. tr. (lat. *bĭbere;* it. *bere,* și *bévere,* pv. *beure,* fr. *boire,* sp. pg. *beber. – Beaŭ, beĭ, el bea, eĭ bea,* în nord *iĭ beu; să beaŭ, să beĭ, să bea,* în nord *să beĭe, bănd* și, la Moxa, *beund*).

BDD-A23290 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:08 UTC)

Cu opt centurii Quintus pe-aproape să se ţie.
(Jertfele împăcării)

Adesea unele forme specifice flexionare, au efecte stilistice superioare:
genitivul: *căsii (Străjerul), sorţii (Numai una), numele maică-sa (Blăstăm de mamă), sfatul tătâne-său (Fulger).*
genitivul arhaic: *larg cuprins de multe zări (Nunta Zamfirei), umbră de-albastre-ndepărtări (Fata craiului din cetini), amurg de seară (Draga mamei).*
dativul arhaic: *să fiu de râs la fete (Cântece), am dat milă la săraci (Vântoasele).*
dativul etic: *mi-o tot sfădeşte (Draga mamei), Ţi-am umblat şi-n deal şi-n vale; Tu-mi umblai sfios, Sorine (Nu te-ai priceput), Măicuţă dragă, cartea mea / Găsească-mi-te-n pace (O scrisoare de la Muselim-selo), nu mi te mâhni, copile (Cântec ostăşesc), De-atunci văzut-a lumea pe Craiu-Încetinatul / Strângându-mi-se-n braţe cu Tabără-mpăratul; şi aşa mi s-a prins fata şi aşa mi s-a jurat (Fata craiului din cetini).*
vocativul: *brade (Bradul), Doamne (Trei, Doamne, şi toţi trei), Radă (Rada), Nină (Ceas rău).*
Din necesităţi de versificaţie, consideră Pompiliu Dumitraşcu [4], sunt întrebuinţate **substantive proprii masculine cu articol hotărât**, precum *Vladul*, în *Rada*. Cercetătorul precizează, însă, într-o notă, că articularea numelor proprii este o trăsătură arhaică a limbii, care se menţine în rare cazuri. În secolul al XIX-lea procedeul era însă frecvent. Să nu uităm că Macedonski, în timpul campaniei sale de denigrare a poetului îl numea pe acesta, de cele mai multe ori, cu sens depreciativ, *Coşbucul*. Noi credem că articularea numelui din poezia *Rada* nu este o consecinţă a realizării rimei, ci este intenţionat folosită, pentru a preciza cu exactitate despre cine anume este vorba şi în pielea cui anume şi-ar dori să fie poetul:
Un sărut păcat să fie?
Numai popa să nu-l ştie,
Căci te sperie cu iadul –
M-ar putea speria pe mine
Popii toţi, de-aş fi eu Vladul!
Adesea întâlnim şi fenomenul când substantive proprii sunt transformate în substantive comune, realizându-se **antonomaza**, o figură obişnuită la Coşbuc: *neoptolemi (Andromahe)*, cu sensul de eroi, *helene (Andromahe)*, cu sensul de femei frumoase, *bogdane (Ghiaura)*, cu sensul de romînce (moldovence), *zoili (Poet şi critic)*, cu sensul de critici care nu merita apreciaţi *etc.*

[4] *Ibidem*, p. 222.

BDD-A23290 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:08 UTC)

În cazul **articolului**, licenţele constau, de obicei, în utilizarea **articolului**[5] **genitival în formă invariabilă**, pentru păstrarea ritmului: *am uitat a lui cuvinte (Un basm), ochii vii şi dragi a pagului (Teotolinda), aceste vorbe-a mele (Fata craiului din cetini).*

Un alt caz este transformarea **articolului**[6] **posesiv în pronume**: *Colo-n colţ acum răsare / Un copil, **al** nu ştiu cui (Iarna pe uliţă), Dar el [pruncul] nu era al nostru, el era **al** ţării-ntregi (Regina ostrogoţilor).*

Luminița Chiorean[7] precizează că **al (a, ai, ale)** are un "statut dublu"**:**

(1) "articol" (în structura posesivului);

(2) articol/pronume + genitiv.

În studiile de orientare structuralistă si generativ- transformațională, se adoptă o interpretare analitică, relativ unitară. Gruparea în discutie este disociată morfologic, asadar **al (a...)** este **pronume semiindependent**, indiferent de determinat: posesiv/genitiv- si sintactic are **functie autonomă**, datorită atributelor clasei nominale: are paradigmă în functie de gen, număr, caz[8].

subordonat prin acord: ***Ai** mei pieriti sunt, pasă, toti...(El Zorab*)

Un procedeu frecvent în opera coşbucienă constă în **absenţa articolului nehotărât**: *Se iveşte, alene vine / Flăcău nalt cu pasuri line (Dragostea păcurărească).*

Adesea poetul utilizează **articolul nehotărât** acolo unde ne-am fi aşteptat să întâlnim **articolul hotărât**: *Ce, la piept a pus ea floare (= crinul)?; Şi-l ajunge carabina: / Nu-n piept strâns cu haină verde (Baladă albaneză), Latră câni de sună valea; Mult amar de cine-şi lasă / Mamă şi fraţi buni acasă!; Să las fraţi, să las o mamă (Dragostea păcurărească)*

Alteori poetul recurge la **articularea substantivelor proprii**: *Cotorul (Un Pipăruş modern), Vladul (Rada), pentru-o Lină (Mânioasă), un Cristos (Trei, Doamne, şi toţi trei), o Marie (Fragment [Ea nu-i închide uşa, nu-l prinde de vestmânt]), Caraimanul; Teleajenul (Prahova), o Ileană (Pierde-vară)*

Pronumele se bucură de o mai mare atenţie din partea poetului. Cele mai multe abateri constau în folosirea **formelor pronominale demonstrative** în *varianta lor populară*: *asta, ăsta, cesta, ista, cela etc.*

---

[5] Sau a mărcii de acord. Ase vedea în acest sens http://www.academia.edu/5665421/Originea_articolului_posesiv-genitival_al_%C5%9Fi_evolu%C5%A3ia_sistemului_demonstrativelor_%C3%AEn_rom%C3%A2n%C4%83

[6] *Ibidem*.

[7] A se vedea în acest sens Luminița Chiorean, *Descrierea textuala a pronumelui semiindependent.Secventa "al (a, ai, ale)*, http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/philologica/philologica_2002/index7_philologica_2002.php.

[8] *Ibidem*.

BDD-A23290 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:08 UTC)

Pronumele *asta* şi *alta* apare, uneori, cu *valoare neutrală* sau de **pronume nehotărât**: *păcat e asta? (Sub patrafir), alta ce-i? (Duşmancele)*. Pronumele nehotărât este foarte frecvent în opera coşbuciană: *Găseşti tu una* (o minune), *De va trece însă una* (o nevastă) *(Puntea lui Rumi), Că nevasta una ştie* (o taină) *(La oglindă), îmi găsesc eu una* (o fată) *(Politică), Unul tace, altul cere (Cântec XXXI), Să şi-o caute fiecare (Cântec XXXV).*

Uneori poetul obţine un pronume nehotărât precum *altu-cine (Nuşa)*, prin alăturarea unui pronume demonstrativ cu unul relativ-interogativ.

Adesea întâlnim folosirea pronumelui personal la **dativ cu valoare posesivă**: *vorba-i e tunet (Paşa Hassan), luând din mână-i (Dragoste învrăjbită), leagăte de fată-ţi (Dragoste învrăjbită), în ce pământ le doarme mortul (Ex ossibus ultor!)*.

Foarte rar, Coşbuc utilizează **forma populară a pronumelui personal** la persoana I: *Io-ţi rămân doară fecior (Blăstăm de mamă)*.

Anastrofa este o figură caracteristică a poeziei coşbuciene: *lăsa-te-vor (El-Zorab), de mult i-e fata dragă (Brâul Cosânzenii).*

Uneori, au loc schimbări ale persoanei. Astfel, în *El-Zorab*, la un moment dat, arabul, deşi se adresează paşei, foloseşte persoana a II-a plural, pentru ca, imediat apoi, să treacă la persoana I singular:

Voi merge, paşă, să cerşesc,
Dar mila voastră, n-o primesc –
Ce bine-mi poţi tu da?

De asemenea, în *Jertfele împăcării*, întâlnim un caz special, când în text intervine, *ex abrupto*, un personaj masculin, despre care poetul aminteşte la persoana a III-a, dar la care nu face nici o referire până atunci, nici de atunci încolo. El nu are identitate şi nu ştim nici un detaliu despre el:

- „Nimic nu-i mai puternic în om ca slăbiciunea!
Şi slab ce eşti tu, Tibul, s-asculţi de rugăciunea
Femeilor! Barbarii au rele gânduri, cred!"
Dar nu-l ascultă Tibul;…

Din punct de vedere **adjectival**, ocurenţele sunt, cum era de aşteptat, mult mai numeroase şi mai seducătoare. Coşbuc, fin observator, atent la tot ceea ce se întâmplă în jur, este, conform părerii unanime a cercetătorilor, un spirit contemplator, de multe ori în deficitul analistului psihologic (care, susţin unele voci, ar fi inexistent în cazul unui *poet ţăran*). Coşbuc excelează, zicem noi, în procedeele de **formare a gradelor de comparaţie**, în special a superlativelor: *lucru tare cu-nţeles (Nunta Zamfirei), grozav de tare (Lordul John), supărată foc (Dragoste învrăjbită), crunt de nemilos (Nebunul), toată-n tot frumoasă cum eu nici nu pot... s-o socot cu mintea mea (Nunta Zamfirei)*.

Specific coşbucian este şi procedeul de **adjectivare a substantivelor**: *vânt de-abia clătinător (La Paşti), rele pierzătoare (bradul), n-a fost nici unul plângător*

BDD-A23290 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:08 UTC)

(Moartea lui Fulger), piticul... privitor (Nunta Zamfirei), bărbat tânguitor (Lupta vieţii), lespede de marmor; zdranţă de vestmânt (Fatma), columnele de marmor (Non omnis moriar) etc.

Oximoronul nu este nici el un caz rar: *farmec dureros (Fatma),* ochii-i *otrăviţi de dulci (Crăiasa zânelor), nobilul tiran (Poet şi critic).*

Adjectivul posesiv etic apare destul de rar în poezia lui Coşbuc. Dacă ţinem seama de natura specială a lirismului său, şi problemele pe care le ridică exprimarea subiectivităţii sale, acest fapt nu trebuie să ne mire. În cele patru volume ale sale, poetul nu numeşte, de regulă, nimic *al său*. Doar în poezia *Din copilărie*, când evocă un episod din viaţa sa, Coşbuc foloseşte sintagmele *Sărmanul meu codru* şi *Iubitul meu codru*, formule în care putem întrezări o exprimare subiectivă a autorului.

Adjectivul posesiv la persoana I este, însă, o prezenţă constantă, foarte des întâlnită, la început, în opera coşbuciană: *largul meu (Cântecul fusului), mintea mea (Nunta Zamfirei), brâul meu (Fata morarului, Brâul Cosânzenii), calul meu, fala mea, odorul meu, visul meu (El-Zorab), fiul meu (Regina ostrogoţilor) etc*.

Cu timpul, însă, poetul va renunţa la acest procedeu. Privind statistic, în *Balade şi idile* se găsesc 53 de adjective pronominale posesive la persoana I. În *Fire de tort* întâlnim 49, în *Ziarul unui pierde-vară* 10, iar în *Cântece de vitejie* numai 8. Acest fenomen poate fi explicat şi prin faptul că în ultimele volume sentimentele colective sunt mult mai des evocate decât în volumul de debut sau în *Fire de tort*. Persoana I trece pe un plan secund, autorul dând glas mulţimii, poporului ca entitate de sine stătătoare, constituită din mai mulţi indivizi ale căror subiectivităţi se contopesc într-un singur ideal: libertatea, independenţa sau, pur şi simplu, lupta.

Cea mai mare frecvenţă şi cel mai mare rang al expresivităţii obţin, în opera lui Coşbuc, **verbele**. În special sunt de remarcat **fonetisme populare** precum *să stee (Moartea lui Fulger), beu (Cântec), vreu,* foarte des întrebuinţat, *a plini chemarea (Moartea lui Fulger).*

Fonetismele regionale, îndeosebi ardelenismele, sunt destul de rar întâlnite, fiind mai frecvente, în special, în creaţiile din perioada sibiană, când poetul transpunea basmul popular în versuri. Unele forme, astăzi interpretate ca fonetisme regionale[9], erau pe acea vreme conforme cu norma generală de la sfârşitul secolului al XIX-lea: *întoarnă (Fata craiului din cetini), măsură (Tulnic şi Lioara), s-o-mbune (Cântece), încred (Bradul), se-nvârte, să lucre (Izvor de apă vie), muge (Rada), străluce (Fulger) etc.*

[9] Pompiliu Dumitraşcu, *Contribuţii la studiul limbii şi al stilului operei poetice a lui George Coşbuc*, în *Studii despre Coşbuc*, Cluj, 1966.

BDD-A23290 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:08 UTC)

Iotacizarea, mai ales a verbelor la pers. a III-a, sg, conj., prezent, şi a pers. I., sg., ind., prezent, este un fenomen obişnuit al operei coşbuciene: *ascunză (În miezul verii), (eu) să pui (Calul dracului), să scoaţă (Rada), să prinză (Fulger), ţiu (Duşmancele), să viu (Gazel), să vază (Fulger), (eu) să spui, să puie, să-mi rămâie (Rea de plată), să minţă; să ţie (Puntea lui Rumi) etc.*

Verbele impersonale apar rar, dar cu un scop bine definit din punct de vedere expresiv: *Şi-a-nnoptat (Noapte de vară).*

În manuscrisele sale s-au păstrat notiţe în care poetul „întreprinde scurte cercetări cu privire la întrebuinţarea verbului în graiurile populare. El insistă asupra rolului pe care-l joacă accentul în cazul formelor scurte şi arată că aproape toate graiurile, cu excepţia celui muntean, fac uz de ‚tulpinile goale' ale verbelor"[10].

Adesea întâlnim abateri de la formele corecte ale **conjugării**: *(ei) s-adun (Atque nos), se desfăşur (Izvor de apă vie), se înferec (Tulnic şi Lioara), se-ngreun (Izvor de apă vie)*.

Procedeu frecvent în limba cultă de pe la 1900, utilizarea **timpurilor verbale** joacă un rol covârşitor în specificitatea stilului coşbucian. Întâlnim

- alternanţe ale imperfectului: *sta – stătea (Dragoste învrăjbită)*:
- alternanţe ale viitorului: *oi merge, am să merg (Mânioasă), ne vor duce - om avea (Rugămintea din urmă)*
- sporadica utilizare a mai mult ca perfectului perifrastic[11]: *s-a fost înspăimântat (Fata craiului din cetini)*.

Enalaga este foarte frecventă în opera lui Coşbuc:

El a-ntrebat pe toţi de-a rândul,
Dar nimeni ştire nu-i ştia.
El pleacă-n urmă la cazarmă
Să afle ce dorea.
(Trei, Doamne, şi toţi trei)

El scoate grabnic un pumnal,
Şi-un val de sânge, roşu val
De sânge cald a izvorât

[10] Pompiliu Dumitraşcu, *Contribuţii la studiul limbii şi al stilului operei poetice a lui George Coşbuc*, în *Studii despre Coşbuc*, Cluj, 1966, p. 224.

[11] Particularitate pe care Pompiliu Dumitraşcu o consideră curioasă, de vreme ce în regiunea din care provine poetul, ea este frecventă. „Probabil, caracterul dinamic în general al poeziei coşbuciene nu e prielnic valorificării acestor exprimări analitice, care sunt mult mai potrivite în proză sau în poeziile cu versuri lungi". (Pompiliu Dumitraşcu, *Contribuţii la studiul limbii şi al stilului operei poetice a lui George Coşbuc*, în *Studii despre Coşbuc*, Cluj, 1966, p. 226).

BDD-A23290 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:08 UTC)

Din nobil-încomatul gât,
Şi cade mortul cal.
(El-Zorab)

În primul caz, poetul alternează perfectul compus cu imperfectul, pentru a trece, în final, la prezent. În al doilea caz, sunt succedate prezentul cu perfectul compus.

Aceeaşi valoare expresivă o are enalaga şi în *Jertfele împăcării*:

***Păreau** şi teutonii de lupte-**acum** sătui,*
*Căci Aripert **trimese de mult** solia lui*
*La Tibul pentru pace. Şi toate-**au fost** de bine:*
*De-atunci **trăiesc** frăţeşte oştirile vecine.*

Utilizarea voit greşită a modurilor verbale sporeşte şi ea expresivitatea unui text. Astfel, în versul *Să-l văd venind / Aş mai trăi o viaţă (Mama)*, Coşbuc foloseşte prezentul conjunctivului cu un sens ipotetic, fiind un substitut al conjuncţiei *dacă*. Verbul trece de la modul condiţional-optativ (*dacă [de] l-aş vedea*), la conjunctiv. În acest fel, propoziţia subordonată regentei *Aş mai trăi o viaţă*, obţine un sens de circumstanţială de scop şi nu de condiţională (*dacă l-aş vedea venind > să-l văd venind*).

Cu ajutorul verbelor se redă, adesea, o acţiune îndelungată sau nedefinită, generând figuri de stil de genul **eurologiei**: *N-am mers să-i cer, aveam-n-aveam; doară-doară (Duşmancele).*

Modificările diatezei apar şi ele frecvent: *noaptea fu sosită (Din copilărie), Sosit era bătrânul Grui (Nunta Zamfirei), Ţinteş... cu Lia lui sosit a fost (Nunta Zamfirei), [Fiul paşei] Un cal negru-n râu adapă;, la piept a pus ea floare (Baladă albaneză), Iar roata se-nvârte nebună!; stânge-te, lampo, te stânge! (Fata morarului), Crăiasa în purpur şi-n smarald / S-ascunde, nu s-ascunde (Crăiasa zânelor), [copiii] ne cântă [nouă] iubirea [noastră] (Romanţă) etc.*

Verbe intranzitive devin tranzitive: *îţi gemi trupul (Străjerul), cântecul îl tac (Fata morarului), te tremură dorinţa (Prahova), [neamţul] te răspunde cătană; [mie] nu-mi va bate vântul (Dragostea păcurărească), se uimesc (Zobail) îţi temi domnia (Regina ostrogoţilor) etc*.

Un alt procedeu reprezentativ pentru Coşbuc, atât din punct de vedere cantitativ, cât şi calitativ, îl reprezintă crearea şi utilizarea **expresiilor idiomatice**, îndeosebi cu valoare verbală: *a se da pe brazdă (Vântoasele), a da ortul popii (Duşmancele), a cădea pe gânduri; a face haz (Puntea lui Rumi), a prinde foc cu gura (Rugămintea din urmă), a da rând (Nunta Zamfirei), a fi slab de înger (Dragoste învrăjbită), a-i fi paharul plin (Flăcări potolite), a-şi pierde capul (Paşa Hassan), a pune ţara la cale (Scara), a trage cu ochiul (Ispita), nu-i modru (Fata craiului din cetini), a scoate din ori (Rândunica), a ţine aţă (Tulnic şi Lioara), a o rupe la fugă, a-şi veni în ori, a da de smintă (Cântec [Zice vodă...]), a merge cuvânt (Lordul John), a*

BDD-A23290 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:08 UTC)

începe cuvânt (Flăcări potolite), a răsări-n ţipet (Fatma), a sta căzut pe gânduri; a nu da pace; a-şi face singur slujbă (Dragostea păcurărească) etc.

Personajele coşbuciene, folosesc limba comună, vorbirea curentă, de aici decurgând abateri de la normă, precum absenţa oricărui verb conjugat din enunţuri, procedeu care dă naştere **diremei**: *Ce şorţ!; Ba bine! (Duşmancele), Lucrul naibii (Filozofii şi plugarii)* şi chiar **monoremei**: *Aşa! (Un Pipăruş modern), Apropos!; Cum?! (Filozofii şi plugarii).*

Expresiile cu **valoare nominală şi adverbială** sunt mai rare, dar de o mare putere expresivă: râd *a drag (La Paşti),* plâng *a jale (La Paşti), cu bănat (Flăcări potolite), cu buna, de-a poncişul (Tulnic şi Lioara),* supărată-*a bună seamă! (Dragostea păcurărească) etc.*

Pompiliu Dumitraşcu observă şi valorile expresive pe care le provoacă **schimbarea valorii gramaticale**[12]: *lungul cel de veci al vremii (Din adâncimi), viul (Crăiasa zânelor), ştiuţii mei (Prutul), temut (Moartea lui Fulger), cioc-pocul lui (Roata morii), Şi clopote, şi plâns, şi vai (Moartea lui Fulger), hristoşi să fiţi (Noi vrem pământ), el e om bărbat; Se-auzea-n departe tremurat cântarea / Buciumului falnic, ca un psalm în vânt (Dragoste învrăjbită).*

În privinţa schimbării categoriei gramaticale, Gabriel Ţepelea[13] menţiona că în *Nunta Zamfirei*, verbul la gerunziu *trăsnind*, ar avea, aici, valoare adjectivală, apărând cu sensul de *a fi plin, a fi încărcat*:

De cum a dat în fapt de zori
Veneau, cu fete şi feciori,
Trăsnind *rădvanele de crai,*
Pe netede poteci de plai:
La tot rădvanul patru cai,
Ba patru sori.

Nu vedem în ce ar consta, în cazul de faţă, valoarea adjectivală a acestui termen. El este un adverb de mod, şi nu sugerează cantitatea sau greutatea, cât sonoritatea, zgomotul pe care îl fac rădvanele şi dinamica acţiunii, repeziciunea cu care se apropie. Ideea este susţinută şi potenţată de numărul mare al cailor şi de calitatea acestora, de soiul lor ales. Nu credem, aşadar, că poetul a insistat asupra dublei determinări *rădvanele trăsnind - veneau trăsnind*.

Părţile de vorbire neflexibile au şi ele particularităţile lor, de o expresivitate, adesea, neaşteptată:

- prepoziţia: *nu eşti, mamă **cu** dreptate / Nici **la** soră, nici **la** frate (Blăstăm de mamă), Lenuţa cât ce-i vedea (Blăstăm de mamă), S-opresc turmele-**n** izvor; Şi să las*

[12] *Ibidem*, p. 227.

[13] Gabriel Ţepelea, Gh. Bulgăr, *Limba operelor lui George Coşbuc*, în *Momente din evoluţia limbii române literare*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1971, p. 295-296..

BDD-A23290 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:08 UTC)

fluierul meu / Şi să nu mai cânt pe dânsul; Unde n-am cu dor nici frate (Dragostea păcurărească).

- interjecţia: ***Iat**-o! (Noapte de vară), **Na**-le! (Mânioasă), **E**, lasă! (Nu te-ai priceput), **ba** e lat (Nunta Zamfirei), **Ba** lasă, că ştiu eu ce vreu; **O**, macină grâul mai bine (Fata morarului), Ce-artistic, **ah!** (Poet şi critic), **O**, Doamne (Vântul), **Haid'** (Poet şi critic, Cântec [Zice vodă:"Iar la greu"]), **O**, paşă; **O**, calul meu! (El Zorab), **O**, du-i cu tine, drag odor (Moartea lui Fulger), Şi-n grâu, **ei**, bată-mi-l să-l bată! (La părău), **Vai**, şi neamţul nu-i milos; **Vai**, să merg în loc de chin; **Vai**, putea-voi trăi oare; **Vai**, şi-n sate până când; **Vai**, şi mie-aşa-mi lăsar'; **Vai**, să mă despart acum; **Oh**, şi-apoi... atâta dor; **Oh**, şi-acum să dau de greu, **Oh**, şi-apoi să fiu închis (Dragostea păcurărească) etc.*

Efectele stilistice obţinute prin abaterile de la normele morfosintactice sunt, de regulă, extrem de expresive şi trebuie analizate ca atare, pentru a ne face o imagine completă şi corectă asupra modalităților de exprimare ale unui autor.

Bibliografie

Chiorean, Luminița, *Descrierea textuală a pronumelui semiindependent. Secvența "al (a, ai, ale)*, http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/philologica/philologica_2002/index7_philologica_2002.php.

Dumitraşcu, Pompiliu, *Contribuţii la studiul limbii şi al stilului operei poetice a lui George Coşbuc*, în *Studii despre Coşbuc*, Cluj, 1966.

Ion Giurgea, *Originea articolului posesiv-genitival al și evoluția sistemului demonstrativelor în* română, http://www.academia.edu/5665421/Originea_articolului_posesiv-genitival_al_%C5%9Fi_evolu%C5%A3ia_sistemului_demonstrativelor_%C3%AEn_rom%C3%A2n%C4%83

Munteanu, Ștefan, *Introducere în stilistica operei literare*, Timişoara, Editura de Vest, 1995.

Scriban, Augustin, *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1939; București, Editura Saeculum I.O., 2013.

Ţepelea, Gabriel, Gh. Bulgăr, *Limba operelor lui George Coşbuc*, în *Momente din evoluţia limbii române literare*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1971.

BDD-A23290 © 2015 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:01:08 UTC)